

Η σημασία της Άριστεράς σήμερα

1. Η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της Αριστεράς

Σύμφωνα με το «διπολικό σχηματισμό» του Πολιτικού Κώδικα, ο ανταγωνισμός της Αριστεράς και της Δεξιάς αποτελεί το βασικό άξονα και τη θεμελιώδη αρχή, που συγκροτεί και καθορίζει σ' όλες του τις πτυχές τον πολιτικό Λόγο. Όπως και στην περίπτωση της καθομιλουμένης γλώσσας έτσι και στον Πολιτικό Λόγο έχουμε πάντα να κάνουμε με τη συντακτική-γραμματική, την σημασιακή και την πραγματολογική ή ρητορική διάσταση της γλώσσας. Η ιδιαιτερότητα της Αριστεράς σε διαφορική, «αντιστιγμική» σχέση προς τη Δεξιά, θα πρέπει να αναζητηθεί καταρχήν στον αριστερό τρόπο σύνταξης, σημασιολογίας και ρητορικής χρήσης του πολιτικού Λόγου! Επειδή όμως η Πολιτική δεν είναι μόνο Γραμματική ή Φιλολογία, αλλά έχει πρωταρχικά να κάνει με πράξεις, που προσδιορίζονται από θεωρητικές αρχές, δηλαδή δεν έχει να κάνει με «λόγια», αλλά με «έργα», έτσι και ο πολιτικός Λόγος, αντί να είναι αυτοσκοπός, γίνεται στοιχείο έκφρασης μιας «Κοσμο-Θεωρίας», που αποτελεί την Καθοδηγητική Αρχή της πολιτικής πρακτικής ενγένει. Συνεπώς, η ιδιαιτερότης της Αριστεράς, σε αντιπαράθεση προς τη Δεξιά, θα πρέπει να αναζητηθεί και στον αριστερό τρόπο, με τον οποίον η Αριστερά επιτελεί την διαλεκτική ενότητα Θεωρίας και Πρακτικής της, κάτι που αποτελεί τελικά και τον πρακτικό στόχο του δικού της αριστερού Πολιτικού Λόγου.

Στις μέρες μας γίνεται λόγος για Κρίση της Αριστεράς, τόσο από τους κριτικούς παρατηρητές και σχολιαστές της πολιτικής σκηνής, όσο κι από τους ίδιους τους συντελεστές της αριστερής πολιτικής. Η κρίση της Αριστεράς δεν είναι μόνον «ακαδημαϊκό θέμα» της πολιτικής φιλοσοφίας ή της πολιτικής Θεωρίας ή της κριτικής διανόησης εν γένει, αλλά και των ίδιων των αριστερών πολιτικών, οι οποίοι εκτός από την εξάσκηση της Αριστεράς Πολιτικής, επιδίδονται και σε αναστοχασμό πάνω στο μεγάλο Λ του Λόγου και το μεγάλο Θ της Θεωρίας της Αριστεράς. Ενώ πολλοί αριστεροί πολιτικοί καθορίζονται από την αρχή της «αυτοσυντήρησης», άλλοι προχωρούν, πιστοί στην αρχή της «αυτο-συνείδησης»,

---

Ο Δημήτριος Μαρκής είναι καθηγητής της Φιλοσοφίας και πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

σε κριτικό αναστοχασμό πάνω στο Λ και το Θ της Αριστεράς προκειμένου να εξασφαλίσουν την «αυτοποίηση» του πολιτικού, αριστερού Συστήματος, όπως θα έλεγε ο Luhmann. Ένα καλό παράδειγμα τέτοιου αναστοχαστικού πολιτικού της Αριστεράς είναι ο Peter Glotz, ηγετικό στέλεχος της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας. Στο τελευταίο του βιβλίο: «Η Αριστερά μετά τη Νίκη της Δύσης» θέτει το πρόβλημα της Κρίσης της Αριστεράς, όπως συζητήθηκε τα τελευταία χρόνια, σε συνάρτηση με τη νέα κατάσταση πολιτικών πραγμάτων μετά τη νίκη της Δύσης, την κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού ή τη «μεσοευρωπαϊκή επανάσταση». Ο Glotz εντοπίζει την Κρίση της Αριστεράς σε μια σειρά από «τραυματικές εμπειρίες» της και συνδέει το πρόγραμμα μελλοντικής ανασυγκρότησής της με τη γλωσσολογική και θεωρητικο-πρακτική «επεξεργασία» των «απογοητεύσεων» της Αριστεράς. *Πρώτον*, την απογοήτευση της Αριστεράς από τη διάψευση της μαρξιστικής πεποίθησης ότι η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας θα οδηγούσε σε ηθική τελείωση του Ανθρώπου. *Δεύτερον*, από την παιδαγωγική παρανόηση ότι εάν αλλάξουμε το εκπαιδευτικό Σύστημα θα οδηγήσουμε το πολιτικό Σύστημα στο Σοσιαλισμό. *Τρίτον*, τη διάψευση των «μειονοτήτων» της Αριστεράς, που πίστεψαν ότι μπορούσαν με μια «τρομοκρατία» ν' αλλάξουν το Σύστημα. *Τέταρτον*, τη «ναρκισσιστική προσβολή» από τη χρεωκοπία «αυθορμήτου Λόγου», ως άλλης επιλογής στην «οργανωμένη» και «θεωρητικά» καθοδηγούμενη Πολιτική, και *πέμπτον*, στη χρεωκοπία των προσπαθειών να συνδυάσουν Μοντέλα κεντρικά διοικούμενης Οικονομίας με πολιτική ελευθερία, όπως π.χ. «Σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο», ή εκείνο του «Ευρωκομμουνισμού». Ο Πολιτικός Λόγος της Αριστεράς θα πρέπει με άλλα λόγια να «επεξεργασθεί» την αποτυχία του «τρομοκρατικού» και του «αυθορμητικού» Λόγου, ενώ η Πολιτική Θεωρία της Αριστεράς θα πρέπει να «επεξεργασθεί» την αποτυχία μιας οικονομικής Θεωρίας, που παρερμήνευσε την ηθική και παιδαγωγική διάσταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και της ανθρώπινης ελευθερίας.

Η ελληνική Αριστερά, που έχει τις δικές της «ιδιαιτερότητες» και τη δικιά της ιστορικά κατανοήσιμη «φυσιογνωμία», θα πρέπει ασφαλώς να «επεξεργασθεί» ανάλογες «τραυματικές εμπειρίες» αλλά και τις ιδιαίτσες «δικές» της, τις κατ' εξοχήν ελληνικές. Στην απελευθερωτική πανάκεια της κατάργησης της «ατομικής ιδιοκτησίας» πίστευε πάντα η ελληνική Αριστερά, αν και δεν είχε την δυνατότητα να την εφαρμόσει στην πράξη όπως στις χώρες του «υπαρκτού» Σοσιαλισμού. Σήμερα όμως καλείται η ελληνική Αριστερά να αναπροσδιορίσει με θετικές τιμές τα λεκτικά πεδία της «ατομικής ιδιοκτησίας» και να βασίσει την Πολιτική Θεωρία της πάνω σε μία «Οικονομία της ατομικής ιδιοκτησίας», δηλ. να παραδεχτεί τελικά τον «καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής». Στην υπερεκτίμηση της παιδαγωγικής ως «ιδεαλιστικού» τρόπου υπέρβασης της αστικής κοινωνίας, πίστευε πάντα η ελληνική Αριστερά, με τελευταίο παράδειγμα την εκπαιδευτική πολιτική του άλλοτε ριζοσπαστικού και νυν «σοσιαλιστικού»

ΠΑΣΟΚ, που πίστεψε, όπως και το γερμανικό S.P.D., ότι την «επανάσταση που και οι δυο την απαρνήθηκαν στη βάση, θα την έκαναν στο εποικοδόμημα της πολιτικής ολότητας. Η ελληνική Αριστερά δεν έχει μόνο να επεξεργασθεί την αποτυχία της «τρομοκρατίας» ως τρόπου πολιτικής υπέρβασης του καθεστώτος, όπως η ευρωπαϊκή και ειδικά γερμανική Αριστερά, αλλά επιπροσθέτως την εμπειρία του εμφυλίου Πολέμου. Η μετάβαση από το «μαχητικό» στο «συναινετικό» Λόγο κι από τη μαρξιστική ενότητα Θεωρίας και Πράξης μέσω Επανάστασης σε «αστική ενότητα» τους μέσω κοινοβουλευτικής Πρακτικής, αποτελούν το κατ' εξοχήν πρόβλημα επαναπροσδιορισμού της ελληνικής Αριστεράς. Η ελληνική Αριστερά δε χρειάζεται να επεξεργασθεί «απογοητεύσεις» του «αυθόρμητου» Λόγου, γιατί στις ποικίλες εκφάνσεις της απέφυγε συστηματικά κάθε μορφή «αυθορμητού Λόγου». Το ΚΚΕ αποστρεφόταν τον «αυθόρμητο λόγο» ως τόσο, ως ο διάβολος το λιβάνι, το ΠΑΣΟΚ, που ως κίνημα αντιστάθηκε στην αρχή ενάντια στην «αστική οργάνωση» σε κόμμα κατέληξε σε μονολιθικό Μπλοκ του ενός Αρχηγού, ο δε ΣΥΝ που κάπως πίστεψε στην «αυθορμησία του Πολιτικού Λόγου», βλέπει σήμερα τη μαζική κομματική οργάνωση, προκειμένου να επιβιώσει, έστω και ως μοραλιστής, παρατηρητής των πολιτικών πραγμάτων. Τέλος, η ελληνική Αριστερά πρέπει να «επεξεργασθεί» ανάλογες εμπειρίες στην αποτυχία διαμεσολάβησης κεντρικά διοικούμενης οικονομίας και πολιτικής ελευθερίας. Το ΚΚΕ έχει εδώ τις μεγαλύτερες δυσκολίες, κάτι που δυσκολεύει a priori την πολιτική του δραστηριότητα μέσα στο «αστικό» σύστημα, ενώ το ΠΑΣΟΚ εξακολουθεί να είναι προσηλωμένο σε μερική κεντρική διοίκηση της Οικονομίας, προκειμένου να αποτελέσει υπολογίσιμα «άλλη επιλογή» στο Νεοφιλελευθερισμό, ενώ ο ΣΥΝ ξεπέρασε με κόπο το όραμα του «Ευρωκομμουνισμού» και οδεύει τώρα στα ήρεμα νερά ενός υπέρμαχου του «αστικού εξορθολογισμού», δηλαδή γίνεται κατ' ουσίαν άθελά του κριτικός σχολιαστής των νεο-φιλελευθέρων αντιπάλων του.

2. Η ανασυγκρότηση του Πολιτικού Λόγου της Αριστεράς

Η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της Αριστεράς οδηγεί καταρχήν στη γλωσσική ανασυγκρότησή της. Μια ανανεωτικά, μοντέρνα και εκσυγχρονισμένη Αριστερά δεν μπορεί να αρخεσθεί σε μία σημασιολογική αναβάπτιση και μετονομασία της, προκειμένου να υποδηλώσει στους ψηφοφόρους της τη δικιά της πολιτική ταυτότητα μέσα στο παιγνίδι των πολιτικών δυνάμεων. Πρέπει να προχωρήσει σε μία ανασυγκρότηση του δικού της πολιτικού Λόγου, σ' όλες του τις διαστάσεις. Στο επίπεδο της σύνταξης του πολιτικού της Λόγου η Αριστερά δεν μπορεί, όσο ανανεωμένη κι αν θέλει να είναι, το «διπολικό σχηματισμό» του πολιτικού κώδικα. Η άρνηση παραμένει ο βασικός γενετικός συντακτικός κανόνας της· εάν ο αντίπαλος λέγει ναι, τότε η Αριστερά λέγει όχι, εάν ο Αντίπαλος λέγει

όχι, τότε η Αριστερά λέγει ναι. Στο επίπεδο της Σημασιολογίας του πολιτικού της Λόγου η Αριστερά υποχρεούται να κάνει όμως τις ανάλογες «τροποποιήσεις», για να εκσυγχρονίσει το «λεξικό» της, τη «Νομενκλατούρα» της, τον τρόπο κατηγοριοποίησης του πολιτικού γίνεσθαι εν γένει. Στο επίπεδο της ρητορικής χρήσεως του πολιτικού της Λόγου, η Αριστερά είναι επίσης υποχρεωμένη να κάνει τις ανάλογες τροποποιήσεις. Η τελική σημασία του πολιτικού Λόγου της Αριστεράς καθορίζεται από τον τρόπο που κάνει χρήση του Λόγου της στην διύποκειμενική συνάφειά του. Ο πολιτικός Λόγος δεν είναι ποτέ Μονόλογος, αλλά έχει πάντα να κάνει με τον άλλον, είτε ως αντίπαλο είτε ως εταίρο. Είναι κοινός τόπος της παραδοσιακής πολιτικής φιλοσοφίας από τον Πλάτωνα ως τον Hegel καθώς και την μοντέρνα Πολιτική Θεωρία από τον Hobbes ως τον Max Weber ότι ο πολιτικός Λόγος είναι κατεξοχήν αγωνιστικός, μαχητικός Λόγος. Ο πολιτικός Λόγος αναλύεται στα πλαίσια μιας Ρητορικής, κι όχι μιας Διαλεκτικής. Στόχος της πρώτης τέχνης είναι η πειθώ του Άλλου, στόχος της άλλης τέχνης είναι η από κοινού εξεύρεση της Αλήθειας, εκτός του πολιτικού παιγνιδιού. Διαλεκτικοί είναι οι Φιλόσοφοι, Ρητορικοί είναι οι Πολιτικοί. Η ανανεωμένη Αριστερά κινείται σαφώς σ' αυτό το επίπεδο της ρητορικής χρήσης, του πολιτικού Λόγου. Όπως όμως τα παραδοσιακά της πρότυπα, π.χ. ο Πλάτων, κάνουν μια διάκριση μεταξύ «άλογης» και «έλλογης» ρητορικής, έτσι και η εξορθολογισμένη Αριστερά προσπαθεί να ξαναφέρει στο σημερινό πολιτικό προσκήνιο την ισχύ της παλαιάς αυτής διάκρισης. Για τους Μακιαβελιστές όλων των αποχρώσεων ο πολιτικός Λόγος στοχεύει στην κατάκτηση της εξουσίας κι αυτό του επιτρέπει τον εκμηδενισμό των αντιπάλων και την εξαπάτηση των πελατών-εκλογέων της, μπροστά στην πολιτική «φρόνηση» όλα γίνονται μέσα του σκοπού της. Η Αριστερά αντιθέτως, που προσπαθεί να διασώσει την ορθολογικότητα του πολιτικού παιγνιδιού, απορρίπτει αυτή την «άλογη» εκδοχή της ρητορικής χρήσης του πολιτικού Λόγου: η έλλογος πειθώ μέσω διαλόγου με τον πολιτικό αντίπαλο, όχι η άλογος κατάχρησή της γίνεται το «ρητορικό στοιχείο» της Αριστεράς.

Η ευρωπαϊκή Αριστερά, και ειδικότερα η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία, έχουν συμβάλει πολύ στην ανασυγκρότηση του πολιτικού Λόγου της Αριστεράς. Ξεκινώντας από το επαναστατικό «πρόταγμα» του Marx κατόρθωσαν με μία σειρά «αναθεωρήσεων» στο Λεξικό και στη Ρητορική του προγράμματός του, να «άρουν» διαλεκτικά το ριζοσπαστικό Μαρξισμό στην «αστική» Σοσιαλδημοκρατία. Πιστοί στο σοσιαλιστικό «όραμα» της έλλογης κοινωνίας, άλλαξαν βαθμιαία και μετά από εσω-κομματικές διαμάχες βιβλικών διαστάσεων τον τρόπο υλοποίησής του οράματος αυτού: ο δρόμος τους από την επανάσταση του προλεταριάτου στην μεταρρύθμιση των «αστικοποιημένων» εργατών θα μπορούσε να «ερμηνευθεί» ως συνεχής πορεία μεταλλαγής και μετασχηματισμού του πολιτικού τους Λόγου. Βαθμιαία ο μαχητικός πολιτικός Λόγος του Marx γίνεται «διαλογικός» και «συναινετικός» Λόγος. Αν και οι «δεξιοί» και «εθνικόφρονες» αντίπαλοί τους εκτός του υπό ανάλογη εξέλιξη ευρισκομένου πολιτικού Συστήματος χρησι-

μπούησαν το «μακιαβελιστικό» λόγο εναντίον τους, γιατί τους δυσφήμιζαν ως τον «δούρειο ίππον» του μισητού υπό εκκόλαψη κομμουνισμού της Ανατολικής Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Αριστερά, και Σοσιαλδημοκρατία προσπάθησε πάντα να διασώσει το «διαφωτιστικό» στοιχείο της έλλογης πειθούς απέναντι στους «δεξιούς» αντιπάλους της. Αυτό της κόστισε όχι μόνο πολλές ήττες, αλλά και υπαναχωρήσεις απέναντι στη Δεξιά, κάτι που υποχρέωσε κατά καιρούς πολλούς άλλους Αριστερούς να την εγκαταλείψουν, καταγγέλοντάς την ως «τσιράκι» του αστικού καθεστώτος. Σήμερα η ευρωπαϊκή Αριστερά έχει αποκρυσταλλώσει τον πολιτικό της Λόγο: ο ταξικός αγώνας, η πάλη μεταξύ εργατών και επιχειρηματιών ανήκουν στη μνήμη της προλεταριακής ιστορίας. Το κόκκινο πανί του «Στρατού» του «Κράτους» της «Εκκλησίας», του «Έθνους», της «Βιομηχανίας», έχει τώρα πια ξεθωριάσει. Η Σοσιαλδημοκρατία αποδέχεται πλήρως και στηρίζει το Σύστημα. Όλες οι «μεταρρυθμίσεις» από το πρόγραμμα της Erfurt ως του Bad Godesberg της γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας είχαν ένα στόχο: να της εξασφαλίσουν το ρόλο ενός υποστηρικτή και ενεργού συμμετόχου στο ειρηνευμένο αστικό πολιτικό παιχνίδι. Ο ταξικός αγώνας γίνεται συνδικαλιστικό «παζάρι», κοινωνικών εταίρων, που προσδιορίζεται από την αμοιβαία ευθύνη για την ομαλή λειτουργία του Συστήματος. Η σχετική επιτυχία αυτού του «συναινετικού» πολιτικού λόγου, που επιβεβαιώνεται και μετά την κατάρρευση του εταίρου «σοσιαλιστικού» ημίσεος της Γερμανίας και των λοιπών «σοσιαλιστικών» χωρών, διαταράσσεται μόνο με τη νέα συγκυρία της οικολογικής κρίσης: Έτσι καλείται η Σοσιαλδημοκρατία να «αφομοιώσει» ενεργά, δηλαδή να «άρει» μέσα της όπως πριν το Μαρξισμό έτσι τώρα τον οικολογισμό που υποχρεώνει τη διατύπωση μιας νέας κριτικής της πολιτικής οικονομίας. Σ' αυτή τη νέα πρόκληση η Σοσιαλδημοκρατία έχει ανοιχτά τα αυτιά της και τη φωνή της και προσπαθεί ήδη να αρθρώσει δικό της ανανεωμένο πολιτικό Λόγο, όπως δείχνει το προαναφερθέν βιβλίο του Glotz.

Η ελληνική Αριστερά, που κάνει ιδεολογικές εισαγωγές και τις προσαρμόζει στην ελληνική «κατάσταση», προσπαθεί στην ανταγωνιστική πολυφωνία της να αρθρώσει δικό της πολιτικό Λόγο. Το ΠΑΣΟΚ ως σχετικά νέο κίνημα, δανείστηκε στην ουσία το σοσιαλδημοκρατικό Λόγο για να εκφράσει τις δικές του ελληνικές εμπειρίες: ο πολιτικός Λόγος του δεν είναι προϊόν ιστορικής εξέλιξης και συστηματικής αυτοαναφορικότητας του σοσιαλδημοκρατικού Λόγου, αλλά έτοιμη κονσέρβα προς ιδίαν χρήση. Άλλωστε, και η πολιτική, *αυταρχική* δομή του δεν έχει να κάνει τίποτε με την γνωστή δημοκρατική διαφάνεια της κομματικής οργάνωσης της S.P.D. Εάν ο πολιτικός Λόγος κωδικοποιεί κάποιαν ορισμένη πολιτική δημοκρατική συμπεριφορά, τότε ο δανεισμένος πολιτικός Λόγος (όπως και το δανεισμένο πολιτικό Σύνταγμα!) είναι εν πολλοίς ρούχο κομμένο όχι στα δικά μας μέτρα: εάν τελικά υποχρεθούμε να προσαρμόσουμε το εισαχθέν «ρούχο» στα μέτρα μας, τότε αυτό χάνει τη μορφή του, έτσι περίπου μπορούμε να εξηγήσουμε τη «διαστροφή» του σοσιαλδημοκρατικού Λόγου στην Ελλάδα,

απλώς προσαρμόστηκε στην αντι-δημοκρατική και απολιτική στάση του μέσου Έλληνα, που απεχθάνεται την ενεργό συμμετοχή και λατρεύει τη αυταρχική προσωπικότητα του Αρχηγού. Στην επιτυχή εκστρατεία αναρρίχησης στην εξουσία χρησιμοποίησε το μαχητικό Λόγο με αντίπαλο τον ελληνικό φασισμό και τις δεξιές δυνάμεις, που τον στήριξαν, κάτι που προέκυπτε από την «ηθική» ανωτερότητα της δικιάς του Στάσης. Αλλά και σήμερα, που προσπαθεί να επανέλθει στην εξουσία, χρησιμοποιεί τον ίδιο «μαχητικό» Λόγο, αν και αντίπαλοί του δεν είναι πια οι Φασίστες, αλλά οι Νεοδημοκράτες κοινοβουλευτικοί Εταίροι: η κριτική του είναι εξίσου και τώρα εκμηδενιστική, εξουθενωτική με τους αντιπάλους δεν κάνει διάλογο, αλλά «δίνει μάχη». Τελικά ο αντίπαλος «εκμηδενίζεται», κι έτσι συστηματικά «αίρεται» ο εταίρος, που είναι συστηματικά αναγκαίος για να λειτουργήσει το δημοκρατικό πολίτευμα. Εδώ φαίνεται η απόστασή μας από την «πολιτισμένη Ευρώπη», π.χ. η Γερμανία, όπου ο σεβασμός του πολιτικού «αντιπάλου» είναι αναγκαία προϋπόθεση της πολιτικής κριτικής του. Αντιθέτως το ΚΚΕ, με την μακρά και πολυτάραχη ιστορία του, είναι εγκλωβισμένο σε έναν «απολιθωμένο» πολιτικό Λόγο, που δεν του επιτρέπει εν προοίμιο, μια «κατηγοριοποίηση» του τι μας γίνεται, και διακατέχεται από έναν «ηθικό μοραλισμό», που το κάνει να απεχθάνεται τους πολιτικούς αντιπάλους ως υποδεέστερα ηθικά όντα. Είναι μεν αλήθεια, ότι το «Κομμουνιστικό πρόγραμμά του» είναι η μόνη «εναλλακτική» λύση στο «νεοδημοκρατικά» κυβερνώμενο και το «σοσιαλδημοκρατικά» ελεγχόμενο «καπιταλιστικό Σύστημα», αλλά μια και κανένας πια δεν πιστεύει στην υλοποίησή του μετά κι από την έμπρακτη διάψευση του προγράμματος αυτού, το ΚΚΕ αυτοαφορίζεται σε αδύναμο σχολιαστή του πολιτικού παιχνιδιού, ο δε πολιτικός του Λόγος γίνεται μελαγχολικός εξορκισμός ενός «νεκρού» πια πολιτικού Λόγου. Τέλος, η Ανανεωτική Αριστερά του ΣΥΝ, που προσπαθεί να «εισαγάγει» και «αξιοποιήσει» κατ' εναλλακτικό τρόπο το ανάλογο ευρωπαϊκό πρόσωπο του «αριστεριστικού» πολιτικού Λόγου, επιδίδεται σε μια ευφορία του Διαλόγου, που πολλές φορές προδίδει τον ευγενή μεν αλλά πολιτικά ουτοπικό χαρακτήρα του διαλογικού ιδεαλισμού της. Είναι συγκινητική η προσπάθειά του να εξασφαλίσει την ορθολογικότητα του πολιτικού Λόγου: να αποφύγει τον εν πολλοίς «μακιαβελίστικο» Λόγο του ΠΑΣΟΚ από τη μια και τον τεχνοκρατικό, λειτουργικό Λόγο της νεοφιλελεύθερης Νεοδημοκρατίας από την άλλη, καθώς και το μονότονο και δογματικό Λόγο του ΚΚΕ, που αποκλείει κάθε Αντίλογο, που θα έθετε σε κίνδυνο την Απολυτότητά του. Αλλά στην ηρωική του αυτή προσπάθεια ο ΣΥΝ κινδυνεύει να γίνει ένα είδος μεταγλωσσικού Διαιτητή του πολιτικού Λόγου στην Ελλάδα, ή να περιπέσει σε έναν *μεταγλωσσικό φορμαλισμό*, που του επιτρέπει μεν τη «μεταγλωσσική» μνεία, αλλά τον αποκλείει από τη «συγκεκριμένη» χρήση του Λόγου στην συγκεκριμένη πρακτική. Με την αρχή του Διαλόγου η ανανεωτική Αριστερά βρίσκει τον έξυπνο τρόπο να διαφυλάξει μια θέση αυτοανωτερότητας, που «αποζημιώνει» για τον πολιτικά υποδεέστερο ρόλο της.

3. Η αναθεώρηση της πολιτικής θεωρίας της Αριστεράς

Η Αριστερά θα πρέπει να αναθεωρήσει και την πολιτική θεωρία της, προκειμένου να προβεί στον αναγκαίο επαναπροσδιορισμό της. Όπως η πολιτική εν γένει, έτσι και η Αριστερή πολιτική είναι μία διαλεκτική ενότης πολιτικής Θεωρίας και πολιτικής Πρακτικής. Η αναθέωση του θεωρητικού πλαισίου (υπόβαθρου) της, δεν είναι αυτοσκοπός. Ο Θεωρητικός αναστοχασμός της Αριστεράς δεν αποσκοπεί στον εμπλουτισμό του θεωρητικού δυναμικού της, αλλά στην εξασφάλιση ενός «προγράμματος» πολιτικής Πρακτικής. Η πολιτική Θεωρία της Αριστεράς δε νοείται με άλλα λόγια ως θεματοποίηση του Πολιτικού Συστήματος απ' έξω, από τη σκοπιά του αμέτοχου παρατηρητή, αλλά ως «αυτοαναφορικότης» του ίδιου του πολιτικού Συστήματος. Όπως τονίζει επιγραμματικά ο Luhmann: πρόκειται για «πολιτική Θεωρία ως απόδοση αναστοχασμού εντός του ίδιου του πολιτικού συστήματος». Η Αριστερά προσπαθεί σήμερα να φέρει σε πέρας μία τέτοια αναστοχαστική «αυτοαναφορικότητα», να δείξει δηλαδή ότι είναι σε θέση να προσαρμόσει το πρόγραμμά της, στη Πολιτική Θεωρία της, στα σημερινά δεδομένα του υπό αλλαγής κόσμου μας. Το πρόγραμμα της Αριστεράς εμπεριέχει μια *ιδεολογία*, μια *Αξιολογία* και μια *Κοσμο-Θεωρία*, αλλά ο πυρήνας και η βάση του προγράμματος είναι μία ορισμένη πολιτική Θεωρία, η οποία προσδιορίζει το χαρακτήρα του κράτους, τον οποίον η συγκεκριμένη πολιτική της καλείται να πραγματοποιήσει. Το πολιτικό της πρόγραμμα δεν είναι κοσμοθεωρητικό «υποκατάστατο», που θα οδηγήσει τους πολίτες να δουν και να κατανοήσουν τον κόσμο με τα αριστερά «γυαλιά», αλλά καθοδηγήτρια αρχή πολιτικής δράσης. Πολλοί εκπρόσωποι της Αριστεράς, που αυτοπαγιδεύονται σε αντιθεωρητικό αποπροσανατολισμό και έναν αντιθεωρητικό «πραγματισμό», νοούν την αναθεώρηση της Αριστεράς ως πλήρη διαγραφή της Θεωρίας. Οι περισσότεροι όμως εκπρόσωποί της, παρ' όλη την πολυφωνία τους, συμφωνούν στην ανάγκη μεταγραφής της πολιτικής Θεωρίας της. Όπως τονίζει ο Luhmann εκείνο που χρειάζεται σήμερα το «πολιτικό Σύστημα» είναι να αναστοχασθεί μέσα του μία πολιτική Θεωρία του κράτους *Ευημερίας*: Όπως το παραδοσιακό «αστικό» Σύστημα ενσωμάτωσε μέσα του την πολιτική Θεωρία των βασικών δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτσι το μοντέρνο πολιτικό σύστημα, σε μια νέα βαθμίδα της εξέλιξης, καλείται να εντάξει αυτή τη νέα, πολιτική θεωρία του Κράτους ευημερίας μέσα του. Η Αριστερά, ως ενεργό μέλος του πολιτικού Συστήματος, θα πρέπει συνεπώς να αναστοχαστεί – την νέα αυτή μορφή κράτους, και να καθορίσει τη συγκεκριμένη πολιτική της πάνω της. Το κράτος δεν είναι πια σκωφρονιστήριο, μόνο νυχτοφύλακας, αλλά και μια «αγελάδα», που όλοι την αρμέγουν. Εάν η Αριστερά δεν προσδιορίσει τελικά τι είδους κράτος επιδιώκει, τότε δε θα μπορέσει ούτε να καταλάβει τι γίνεται, ούτε να «αντιμετωπίσει» τον αντίπαλό της.

Η ευρωπαϊκή Αριστερά, και ειδικότερα η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία,

έχουν επίγνωση αυτού του προβληματισμού. Στην ένδοξη ιστορία της αυτή επικαλέσθηκε αφενός μεν την κανονιστική αρχή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Κράτους Δικαίου ενάντια στο αυταρχικό ή φασιστικό Κράτος, και αφετέρου συνέβαλε με την οργάνωση και καθοδήγηση των «κοινωνικών αγώνων» στη βαθμιαία μεταλλαγή δομής του ανωτέρω Κράτους Δικαίου σε ένα στρατευμένο κράτος κοινωνικής αλληλεγγύης. Η Αριστερά επεδίωξε μ' αυτήν τη μεταλλαγή στη δομή του κράτους να θεσμοθετήσει μηχανισμούς «αποζημίωσης», για τους ανθρώπους θύματα του βιομηχανικού και οικονομικού εξορθολογισμού στην Δύση. Έτσι έπαιξε άλλωστε και το σταθεροποιητικό ρόλο της: ανάγκασε το κράτος σε μian ανάλογη αναστοχαστικότητα, που επέτρεψε τελικά την «επιβίωση» του Συστήματος. Σήμερα όμως, έχουμε μια νέα μεταλλαγή του Κράτους, από Κράτος Κοινωνικής Πρόνοιας σε Κράτος Ευημερίας. Το κράτος δεν καλείται να αποζημιώσει τους αναξιοπάσχοντες πολίτες του από τις ζημιές που τους προκαλεί ο ορθός λόγος του αστικού εξορθολογισμού (άλλος ορθολόγος κι αυτός, που «ζημιώνει» τους ανθρώπους, την ώρα που τους ωφελεί!), αλλά και να τους εξασφαλίσει ένα επίπεδο *ευημερίας*, όπως τονίζει ο Luhmann, ένας στοχαστής του Κράτους Ευημερίας. Τώρα οι αξιώσεις των γηγενών πολιτών, αλλά και των ξένων φυγάδων, παίρνουν άμεσα *πολιτική σπουδαιότητα*. Είναι προφανές, ότι η Σοσιαλδημοκρατία έχει πολλές δυσκολίες να συλλάβει την νέα κατάσταση: τό «αποζημιωτικών», κοινωνικό κράτος το προώθησε η σοσιαλδημοκρατική Αριστερά ως αποτέλεσμα «κοινωνικών αγώνων» των άμεσα ενδιαφερομένων. Αντιθέτως, το υπό εκκόλαψη Κράτος Ευημερίας αντικρούει σαφώς στον «αξιολογικό» ιδεολογικό και «κοσμοθεωρητικό» κώδικά της. Το Κράτος Ευημερίας αμοίβει κι αυτούς που αρνούνται τον σοσιαλδημοκρατικό κώδικα της «εργασίας» και του «ενάρετου» εργατικού βίου. Για την Αριστερά είναι αδιανόητο ότι ένας εργάτης εισπράττει λιγότερα από έναν παραλήπτη κοινωνικής Πρόνοιας. Γι' αυτήν το κράτος ευημερίας οδηγεί στην «τεμπελιά» και την «ανηθικότητα» μια κι όλοι αμείβονται ανεξάρτητα από το τι «αποδίδουν». Αυτό βέβαια δεν εμπόδισε τη Σοσιαλδημοκρατία, όταν ανέλαβε εξουσία, να προωθήσει τη νέα μορφή κράτους. Η εξασφάλιση κομματικής πελατείας συγκρούσθηκε με το δικό της «αξιολογικό» κώδικα, αλλά τελικά η πολιτική πρακτική επιβάλλεται στο θεωρητικό πρόγραμμα. Τελικά κι η σοσιαλδημοκρατία συνέβαλλε, στην ανεξέλεγκτη «ανάπτυξη» του Κράτους, που επεκτάθηκε στον εγκλεισμό όλου του πληθυσμού και στην πολιτικοποίηση όλων των κοινωνικών υποσυστημάτων, κι ακόμη και της μάζας της καθημερινότητας. Η πολιτική Θεωρία της Αριστεράς καλείται να επαναπροσδιορίσει τα «όρια του Κράτους», και να καθορίσει τι μπορεί να «υποσχεθεί» την εξασφάλιση της «ευημερίας» των πολιτών και τι μπορεί «να επιβαρύνει» τους πολίτες, που τελικά θα χρηματοδοτήσουν την «ευημερία» αυτή. Εάν η Σοσιαλδημοκρατία δεν ορίσει σωστά την πολιτική της Θεωρία, τότε θα κληθεί απλώς να διαχειριστεί την Ακυβερνησία.

Η ελληνική Αριστερά, σύμφωνα με τις δικές της ιδιαιτερότητες, έχει κάνει χρήση, άλλοτε συνειδητά κι άλλοτε ασυνείδητα μιας ορισμένης «πολιτικής Θεωρίας», και καλείται σήμερα, κατά την αναστοχαστική πορεία της αυτοαναφορικότητάς της να «προσδιορίσει» τη δικιά της πολιτική Θεωρία ως βάση της συγκεκριμένης *τωρινής* πολιτικής της. Κατ' αρχήν πρέπει να τονισθεί ότι όλες οι «εκδοχές» της έκαναν μία «τραυματική» εμπειρία με το νεοελληνικό *αυταρχικό* κράτος της ακροδεξιάς που αρνούμενο την ευρωπαϊκή μεταλλαγή του σ' ένα κράτος κοινωνικής Πρόνοιας, συνέχισε να κυβερνά *αυταρχικά*, *παραιτούμενο* από οποιαδήποτε «κοινωνική» μετέλιξή του. Η ελληνική Αριστερά σήμερα διαφοροποιείται στο πώς «επεξεργάζεται» αυτές τις αρνητικές εμπειρίες της, και πώς «καθορίζει» το μοντέρνο, εκσυγχρονιστικό ΚΡΑΤΟΣ. Είναι προφανές ότι η ελληνική Αριστερά, όπως και η Ευρωπαϊκή Αριστερά άλλωστε, παραιτείται τώρα πια από μια επαναστατική αλλαγή του «τρόπου παραγωγής της οικονομίας» και επικεντρώνει τα «σοσιαλιστικά» οράματά της στην αλλαγή της δομής του κράτους. Η ελληνική εκδοχή της Σοσιαλδημοκρατίας, που αρθρώθηκε μετά την κατάρρευση ενός *φασιστικού* κράτους, προσπάθησε να επιδιορθώσει και να μεταλλάξει το νεκροαναστηθέν «Κράτος του Δικαίου» σε ένα μοντέρνο Κράτος Κοινωνικής Πρόνοιας. Εάν φαντασθεί κανείς το μεγάλο κενό, που είχε δημιουργήσει η «ιερή συμμαχία» *αυταρχικού* και *πολιτικο-νομικού* κράτους στον τόπο μας, τότε θα πρέπει να τιμηθεί ιδιαίτερος η προσφορά της Ελληνικής Σοσιαλδημοκρατίας στη μεταλλαγή αυτή του κράτους. Ότι πέτυχε η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία σε μακροχρόνιους «αγώνες», να δημιουργήσει είναι *κοινωνικό* κράτος δικαίου, αυτό το προσπάθησε, με βιαστικό, όπως πάντα τρόπο, και η ελληνική εκδοχή της μέσα σε λίγα χρόνια. Αυτή είναι και η ουσιαστική συμβολή του ΠΑΣΟΚ στην πολιτική μετεξέλιξη του τόπου μας. Βέβαια, η υπερβολική χρήση του κράτους των παροχών, που ασφαλώς ήλθε να καλύψει ανάγκες, συσσωρευμένες από πολλά χρόνια, ανάγκασαν σε μια υπερφόρτωση του κράτους, που κάνει εμφανείς και τις «απορίες», που γνώρισε άλλωστε και η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατική πολιτική κατά την «ανεξέλεγκτη» αύξηση του Κράτους Ευημερίας. Τελικά καλείται και η ελληνική Αριστερά να προσδιορίζει την υφή, τα όρια και τις υποχρεώσεις του Κράτους, όπως αυτή το προϋποθέτει ως «ιδέα» και προσπαθεί να υλοποιήσει ως πραγματικότητα. Η νεοδημοκρατική αντίληψη του κράτους είναι σαφώς ενάντια στο κράτος Πρόνοιας, στον περιορισμό των αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων του κράτους. Η ελληνική Αριστερά πρέπει αντιθέτως να διαφυλάξει τον «κοινωνικό» χαρακτήρα του κράτους, να αποφυγεί την ανακρατική του οπισθοδρόμηση σε κράτος νυχτοφύλακα, αλλά συγχρόως να αποφυγεί την αυτοπαγίδευση του κράτους σε ένα υπερφορτωμένο και αυτομπλοκαρισμένο μηχανισμό, που παράγει και αναπαράγει την Ακυβερνησία ως φυσιολογική πολιτική κατάσταση. Η ελληνική Αριστερά, που με το δίκιο της, καταπολεμάει το Κράτος του «τσαμπουκά», δεν μπορεί και δεν επιτρέπεται να θέλει στην πολιτικής της Θεωρία και πολιτική πρακτική το κράτος «Προ-

μηθείς Δεσμώτης», του οποίου το συνκώτι το δαγκώνουν ο Κομματισμός, ο Αποζημιωτισμός και ο Ευδαιμονισμός, οι τρεις θανάσιμοι εχθροί του.

4. Οι απορίες του Εκσυγχρονισμού της Αριστεράς

Ο επαναπροσδιορισμός της «έννοιας-κλειδί» (Glutz): Εκσυγχρονισμός, αποτελεί ίσως το κυριότερο μέλημα της Αριστεράς. Από τη μία μεριά η έννοια του εκσυγχρονισμού αποτελεί την «εστιακή σημασία», δηλαδή τον πυρήνα του Αριστερού Πολιτικού Λόγου και της Αριστερής Πολιτικής Θεωρίας. Από την άλλη την έννοια του εκσυγχρονισμού επικαλείται και ο πολιτικός αντίπαλος, η Δεξιά, ώστε και απ' αυτή την άποψη να γίνεται αναγκαίος ο προσδιορισμός του εκσυγχρονισμού. Ερωτάται λοιπόν, τι σημαίνει και τι μπορεί να είναι ο «αριστερός Εκσυγχρονισμός»: Το ερώτημα αυτό δεν είναι καθαρά «ακαδημαϊκό» θέμα, που αφορά π.χ. στη φιλοσοφία ή κοινωνιολογία του Εκσυγχρονισμού ως «στιγμής» μιας ευρύτερης «ιστορικοφιλοσοφικής» πορείας εξορθολογισμού εν γένει, όπως τις εκθέτουν ο Max Weber, ο Max Horkheimer ή πρόσφατα ο Jürgen Habermas. Το ερώτημα του προσδιορισμού της έννοιας του «αριστερού εκσυγχρονισμού» αφορά αντιθέτως στην πολιτική διάσταση του προβλήματος, δηλαδή πώς η Αριστερά κατορθώνει να «μεταφράσει» την δικιά της θεωρία περί εκσυγχρονισμού στο δικό της πρόγραμμα πολιτικής πρακτικής. Η φιλοσοφία είναι ο «κήρυκας» του εξορθολογισμού εν γένει, αλλά η πολιτική είναι η «κινητήριος δύναμη» για την «επιβολή» και υλοποίηση του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού εκσυγχρονισμού. Μία εκδοχή του «αριστερού» εκσυγχρονισμού θα ήταν η «ερμηνευτική» εκδοχή: η Αριστερά γίνεται ο συνήγορος των αρνητικών επιπτώσεων και παρενεργειών του «συστημικού» εκσυγχρονισμού, όπως τον προωθεί η Δεξιά, που γίνεται με τη σειρά της συνήγορος του εκσυγχρονισμού των κοινωνικών υποσυστημάτων, όπως κοινωνία, οικονομία, κράτος, χωρίς να νοιάζεται για τις αρνητικές επιπτώσεις του εκσυγχρονισμού αυτού στους άμεσα ενδιαφερομένους. Σύμφωνα με την «ερμηνευτική» αυτή εκδοχή, η Αριστερά θα ήταν απλά ένας «αντιδραστικός» υποστηρικτής των άμεσα ενδιαφερομένων, χωρίς να νοιάζεται η ίδια για τις «ενδογενείς επιταγές» του Συστήματος. Αυτό θα ταίριαζε πολύ στους υπέρμαχους του δεξιού ή «νεοφιλελεύθερου» Εκσυγχρονισμού: η Αριστερά δεν έχει άλλη εναλλακτική πρόταση, και κάνει απλώς λαϊκισμό. Είναι προφανές ότι η Αριστερά, που επιδιώκει να κάνει δικιά της αριστερή πολιτική, δεν μπορεί να περιορισθεί σε έναν «αποζημιωτικό» ρόλο. Αντιθέτως, η Αριστερά πρέπει να επιδιώξει μια τέτοια αλλαγή, «εκσυγχρονισμό» του πολιτικού Συστήματος και των άλλων υποσυστημάτων της κοινωνικής ολότητας, ώστε από τη μία μεριά να εξασφαλίζεται η «ορθολογική» λειτουργία του Συστήματος, αλλά από την άλλη να γίνεται δυνατή η ορθολογική διαμεσολάβηση μεταξύ ΑΤΟΜΟΥ και ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ. Αυτή η «διαλεκτική» εκδοχή του εκσυγχρονισμού, που εκσυγ-

χρονίζει όχι ενάντια και εις βάρος των άμεσα ενδιαφερομένων ατόμων, αλλά με τη συγκατάθεση και προς το συμφέρον τους είναι η αριστερή άποψη για τον εκσυγχρονισμό.

Η ευρωπαϊκή Αριστερά, και η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία ειδικότερα, περιέχονται σε «απορίες» όταν πρόκειται να υλοποιήσουν στην πράξη μία τέτοια «διαλεκτική» εκδοχή του Εκσυγχρονισμού. Το σοσιαλδημοκρατικό «όραμα» της συμφιλίωσης του ΑΤΟΜΟΥ και του Συστήματος, πολλές φορές συντρίβεται κατά την εφαρμογή του «οράματος» στην πράξη. Σαφώς, η Σοσιαλδημοκρατία στην ένδοξη ιστορία της συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση του πρώιμου «αστικού» εξορθολογισμού και εκσυγχρονισμού: Η διεύρυνση του αυταρχικού ή τυπικο-νομικού κράτους σε ένα κράτος «κοινωνικής» αλληλεγγύης είναι προϊόν των δικών της προσπαθειών. Η μεταλλαγή του «άγριου καπιταλισμού» σε έναν πολιτισμένο, «εξορθολογισμένο» καπιταλισμό και η αναγκαία προς τούτο θεσμοθέτηση του Συνδικαλισμού υπήρξαν επίσης προϊόντα των σοσιαλδημοκρατικών αγώνων. Ο εκσυγχρονισμός της ίδιας της πολιτικής ζωής, η οργάνωση και λειτουργία δημοκρατικού κόμματος, είναι δικιά της επιτυχία. Το κακό είναι όμως ότι όλα αυτά τα επιτεύγματα αποτελούν σήμερα κοινό «Αγαθό» και τα καρπούνται Δεξιοί και Αριστεροί, και όλοι οι άλλοι που συμμετέχουν στην πολιτική ζωή. Το πρόβλημα είναι πώς η Αριστερά προσδιορίζει σήμερα, στη μετα-αστική κατάσταση που περιήλθαμε, εκ νέου το δικό της όνομα και τη δικιά της πολιτική του «αριστερού εκσυγχρονισμού». Ο Peter Glotz, ένας θεωρητικός αναστοχαστής της γερμανικής και της ευρωπαϊκής Αριστεράς, εκθέτει μια σειρά από «θέσεις» γύρω από την αριστερή εκδοχή του εκσυγχρονισμού: Η Αριστερά πρέπει να διατηρήσει την πίστη της στο μοντέρνο πρόγραμμα του Διαφωτισμού, στην κανονιστική ιδέα της προόδου, και να μην περιπέσει σε έναν «μεταμοντέρνο» «Νιτσεϊσμό»: Η Αριστερά πρέπει να αναπτύξει μία θετική στάση απέναντι στην Τεχνολογία και την Επιστήμη, και να απαρνηθεί την παλαιά «ρομαντική» αντιπάθειά της έναντι στον Τεχνολογικό Πολιτισμό, που τον αντιμετώπισε μέχρι τώρα με φόβο. Η Αριστερά πρέπει να καταλάβει την ανάγκη για πολιτική ενός οικολογικού εκσυγχρονισμού, ακολουθώντας έναν τρίτο δρόμο από εκείνο του Νεοφιλελευθερισμού, που θεωρεί ως Αγία την Οικονομία της Αγοράς και του φουνταμενταλιστικού οικολογισμού, που θεωρεί τη φύση ως Αγία, πολεμώντας έτσι σε διπλό μέτωπο. Η Αριστερά πρέπει να ζητήσει την ανανέωση των «δομών παραγωγής της Ευρωπαϊκής Βιομηχανικής Κοινωνίας» και να αναπτύξει ένα δικό της όραμα του οικονομικού μέλλοντος, αναπτύσσοντας μια θετική σχέση προς τον Καπιταλισμό, αναλαμβάνοντας η ίδια «ηγετικό» ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη. Η Αριστερά χρειάζεται μία αυτοκριτική και «λειτουργίσιμη» έννοια του ΚΡΑΤΟΥΣ: απορρίπτοντας τη νεοφιλελεύθερη και την «ρουσώϊκή» συρρίκνωση του κράτους σε κράτος-νυχτοφύλακα, να αναπτύξει περαιτέρω ένα μοντέρνο κράτος Πρόνοιας και κοινωνικής Αλληλεγγύης: τα πρώιμα αστικά ιδανικά της Ελευθερίας, Ισότητας και Αδελφότητας παραμένουν δεσμευτικά για το κράτος αυτό. Η Αριστερά

πρέπει να επιδιώξει τη μείωση του χρόνου Εργασίας, μια και η μελλοντική κοινωνία θα είναι μια κοινωνία της Εργασίας, παρ' όλη την πορεία μηχανοποίησης και αυτοματισμού, που προκαλούν τρομακτικές «τεχνικές», αρνητικές ουτοπίες. Η Αριστερά πρέπει να επιδιώξει τον εκσυγχρονισμό της κρατικής Μηχανής και των πόλεων, για να εξασφαλίσει ανθρώπινες συνθήκες ζωής. Η Αριστερά πρέπει να στηρίξει την ενότητα και πολλότητα της ευρωπαϊκής κουλτούρας ενάντια στην εισβολή της πολιτιστικής βιομηχανίας εξ Αμερικής. Η Αριστερά πρέπει να είναι αντι-εθνικιστική, παραιτούμενη από τον «Μυστικισμό της καταγωγής» και απορρίπτοντας το εθνικό κράτος, που πάντα υπήρξε κατασκευάσμα ενός social engineering. Η Αριστερά πρέπει να σκέφτεται ευρωπαϊκά και να επιδιώξει την υλοποίηση της σοσιαλδημοκρατικής ιδέας των «Ενωμένων Κρατών της Ευρώπης», όπως το διακήρυξε το S.P.D. στο συνέδριό του, της Heideberg το 1925. Η Αριστερά πρέπει να επιδιώξει μια πολιτική του Αφοπλισμού και να αναπτύξει μια θετική σχέση προς το Στρατό. Η Αριστερά πρέπει, τέλος, να προωθήσει μια πολιτική Ανάπτυξης του Τρίτου Κόσμου, ενόψει και της οικολογικής κρίσης, που την αναγκάζει σε ολιστική θεώρηση που ξεπερνά τα όρια του εθνικού κράτους ή της Ενωμένης Ευρώπης στην κατεύθυνση ενός νέου Κοσμοπολιτισμού. Οι θέσεις αυτές του Glotz, που σαφώς εκφράζουν τα οράματα μιας «ωραίας σοσιαλιστικής ψυχής», δε νομίζω όμως ότι αποτελούν ως τώρα τη «βάση» συγκεκριμένης πολιτικής της ευρωπαϊκής Σοσιαλδημοκρατίας. Χωρίς να αμφισβητήσουμε το «κανονιστικό» περιεχόμενό τους, αμφιβάλουμε για τη δεσμευτικότητά τους στη συγκεκριμένη πολιτική καθημερινότητα, π.χ. της Γερμανίας. Αυτό όμως δε σημαίνει, ότι οι κανονιστικές αρχές στερούνται αξίας για το μέλλον μας.

Η ελληνική Αριστερά πασχίζει κι αυτή για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας. Η μαγική φόρμουλα του εκσυγχρονισμού του τόπου γίνεται το επίκεντρο της πολιτικής Θεωρίας και Πρακτικής, τόσο της Αριστεράς όσο και της Δεξιάς. Όλα τα αριστερά κόμματα στην ανάμεσά τους συζήτηση και στην «αντιστιγματική» τους αυτοκατανόηση σε σχέση με τη Δεξιά, επικαλούνται τη λυδία αυτή λίθο της πολιτικής Θεωρίας και Πρακτικής. Βέβαια, το θέμα δεν είναι κι εδώ τα ωραία «οράματα» που θα παράγει η Αριστερά, και οι προς αυτήν προσκείμενοι Διανοούμενοι, αλλά πώς θα διαμεσολαβηθούν αυτά με τη συγκεκριμένη πρακτική της μέσα σε μία συγκεκριμένη ελληνική «συγκυρία», που βάζει όρια στην αναστοχαστική Μετα-Θεωρία περί εκσυγχρονισμού. Όταν η Αριστερά μιλάει για εκσυγχρονισμό, τότε εννοεί τον «αστικό» εκσυγχρονισμό, δηλαδή να φθάσουμε σ' ένα τέτοιο βαθμό εξορθολογισμού της κοινωνίας, του κράτους και της οικονομίας, που θα μας επιτρέψουν να έλθουμε στην «ευρωπαϊκή» αφετηρία εκκίνησης προς το μέλλον, την οποία οι ευρωπαίοι ήδη έχουν αφήσει πίσω τους. Αν ξανασκεφθούμε τις «θέσεις» του Glotz, τότε θα δούμε ότι πολλά από τα οράματα αυτά δεν είναι συζητήσιμα, γιατί σε μας λείπουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις. Η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα προγενέστερο στάδιο ανάπτυξης σε σχέση με την Ευρώπη, και τη Γερμανία. Εδώ δεν υπάρχει εκσυγχρονισμένο ΚΡΑΤΟΣ κοινωνικής πρόνοιας και εκσυγ-

χρονισμένος, δηλαδή πολιτικά ανεξάρτητος Συνδικαλισμός; πώς μπορούν τέτοιοι υποανάπτυκτοι εταίροι να συνεργασθούν για έναν Εκσυγχρονισμό; Εδώ δεν υπάρχει αναπτυγμένη κι αυτόνομη οικονομία, ανεξάρτητη από τις παρεμβολές του κράτους. Πώς μπορεί λοιπόν να σκεφθούμε μια «μετα-αστική» μεταμόρφωσή της. Εξίσου πολλοί πολιτικοί αρνούνται ακόμη να παραδεχτούν το πολιτιστικό επίτευγμα της «αυτόνομης επιχείρησης», που δουλεύει με τα δικά της κριτήρια. Εδώ δεν υπάρχει καμιά οικολογική συνείδηση και προβληματισμός. Μια και διαμαρτύρονται ξένοι εν ονόματι του «βουβού» Λαού μας, πώς θα προκύψει η ανάγκη «οικολογικού» εκσυγχρονισμού. Εδώ δεν υπάρχει καν η «δημοκρατική» οργάνωση των κομμάτων. Πώς όμως μη εκσυγχρονισμένα κόμματα θα επιδιώξουν έστω και τον «αστικό» αυτόν εξαρθολογισμό; Εδώ λείπει ο «αστικός» σεβασμός στους «τυπικούς Νόμους» του κράτους. Πώς τότε να τους «εκσυγχρονίσουμε» με «κοινωνικό» περιεχόμενο και να πληρώσουμε τα συνταγματικά δικαιώματα του πολίτη με κοινωνική «ουσιαστική» δεμειυτικότητα για όλους μας. Όταν πολιτευόμενος συνταγματολόγος, χάριν της σκοπιμότητας, διακηρύσσει ότι η εκλεγμ'ενη κυβέρνηση έχει μόνο «τυπική» νομιμοποίηση, επειδή απεργούν συντεχνιακές ομάδες που κάνουν κατάχρηση ενός ιερού δικαιώματος που κατακτήθηκε από τους αγώνες μιας αναξιοπαθούσας εργατικής τάξης, τότε τι μπορεί κανείς να περιμένει από τους απλούς πολίτες, όταν κληθούν να αποδείξουν έμπρακτα ένα ελάχιστο βαθμό νομοφροσύνης; Η ελληνική Αριστερά μπορεί στο *μετα-Θεωρητικό* επίπεδο να έχει καλές ιδέες εκσυγχρονισμού, αλλά το συγκεκριμένο υπόβαθρο της πολιτικής μας ύπαρξης δεν της εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για μια υλοποίηση αυτών των ιδεών. Γι' αυτό άλλωστε και η επιταγή του εκσυγχρονισμού βιώνεται ετερονομικά ως εξαναγκασμός. Εκσυγχρονισμός θεωρείται τελικά ως η βίαιη ισοπέδωση και γεωμετροποίηση του ανώμαλου ανισόπεδου κοινωνικού χώρου μας, και ως ο εξαναγκαστικός εκσυγχρονισμός-κέντρισμα του δικού μας «ασύγχρονου» κοινωνικού χρόνου.

5. Αρετές και κακίες της Αριστεράς

Παρ' όλες τις «απορίες» και τα διλήμματά της, η ευρωπαϊκή και η ελληνική Αριστερά παραμένουν μία υπολογίσιμη κινητήριοις δύναμη, που ασφαλώς συμβάλλει στον έλεγχο και τον εξανθρωπισμό της πορείας του εκσυγχρονισμού. Ενώ η Δεξιά γίνεται ο υπηρέτης ενός φορμαλιστικού λειτουργικού Λόγου, που εξορθολογίζει και εκσυγχρονίζει τα κοινωνικά υποσυστήματα πάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων, η Αριστερά γίνεται υπέρμαχος ενός επικοινωνιακού Λόγου, που θα επιτρέψει στους άμεσα ενδιαφερομένους να συντονίσουν συναινετικά τη «μοίρα» τους του εκσυγχρονισμού και να αποδειχτούν τελικά οι ίδιοι ως οι ελεύθεροι φορείς αυτού του εκσυγχρονισμού. Η Αριστερά δεν παραδέχεται ότι η πολιτική είναι απλώς εκτελεστικό όργανο εντολών που προέρχονται από κάποιους

εντολοδότες εκτός του πολιτικού Συστήματος. Βαθιά είναι η πίστη της στην δυνατότητα των ανθρώπων να ελέγξουν τη «μοίρα» τους. Γι' αυτό και συμμετέχει στην πορεία του Διαφωτισμού και την προωθεί, επειδή ακριβώς η Αριστερά είναι ο συνεχιστής αυτού του διαφωτιστικού προγράμματος στο επίπεδο της πολιτικής πρακτικής. Γι' αυτό και απορρίπτει η Αριστερά τον «αστικό σκεπτικισμό» και «ρελατιβισμό» γύρω από τις αξίες, τις ιδέες και τα όνειρα του ανθρώπου. Εξίσου αντίθετη είναι η Αριστερά και στην ανάλογη σχετικοποίηση του ίδιου του πολιτικού Λόγου, όπως την καλλιεργούν και προπαγανδίζουν οι υπέρμαχοι ενός πολιτικού Σκεπτικισμού, υπό την διπλή *απροσδιοριστία* του *Νοήματος* και της *Αλήθειας* του Πολιτικού Λόγου. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, κάθε κόμμα προσδιορίζει το δικό του «Νόημα» και την δικιά του «Αλήθεια», ώστε μία συνεννόηση και μία συναίνεση για κοινή πολιτική πράξη τελικά να είναι αδύνατη. Φυσικά κατόπιν τούτου είναι τελικά τυχαίο και θέμα γούστου και ιδιοσυγκρασίας με ποιο «Κόμμα» θα ταυτισθείς: μία έλλογος δεσμευτικότης γι' αυτό δεν υφίσταται. Εξ' ου αυτό που λέγει ο «αμέτοχος» και «απαθής» παρατηρητής του πολιτικού λογοπαίγνιου, «άσ' τους, δε βρισκεις άκρη». Μια τέτοια σκεπτικιστική στάση υπηρετεί πάντα άθελά της την «καθεστηκνία τάξη» πραγμάτων, διότι η πολιτική «εποχή» αφήνει τα πράγματα να προχωρούν από μόνα τους, χωρίς παρέμβαση, στράτευση και κριτική από τους ανθρώπους, που τελικά είναι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι της πορείας αυτής. Με το να επιμένουν οι Αριστεροί ενάντια σ' αυτόν τον αξιολογικό και πολιτικό Σκεπτικισμό, στην δεσμευτικότητα κανονιστικών αρχών και αξιών που δεσμεύουν τη ζωή μας γενικά και ειδικότερα την πολιτική μας δραστηριότητα, γίνονται πολλές φορές στα μάτια των «αστών» αντιπάλων δηλαδή «ιπλείς αρχών», όπως λένε οι Γερμανοί, ή «Δον Κιχώτες», που δε βλέπουν τα πράγματα όπως έχουν.

Πράγματι, ο πολιτικός λόγος και η πολιτική Θεωρία και Πρακτική της Αριστεράς, δέχεται μία σειρά από «κατηγορίες» και «επιθέσεις» των πολιτικών της αντιπάλων, που προσπαθούν ακριβώς να ξεσκεπάσουν τις «κακίες» του Αριστερού Πολιτικού Κώδικα. Μία πρώτη «κακία» είναι εκείνη του *Μοραλισμού*. Σύμφωνα μ' αυτήν η Αριστερά, συγγχεί πάντα και συστηματικά μεταξύ Πολιτικής και Ηθικής και χρησιμοποιεί πολλές φορές τόσο στη δικιά της πολιτική, όσο και στην κριτική που κάνει στους πολιτικούς της αντιπάλους ένα μοραλιστικό τρόπο ομιλίας και επιχειρηματολογίας: τελικά συγγέεται το πολιτικό λάθος με το ηθικό λάθος, ώστε οι αντίπαλος να μην είναι μόνο ανίκανος πολιτικός αλλά και «ανήθικος» άνθρωπος. Εκτός αυτού, ο Μοραλισμός εμποδίζει την Αριστερά να αλλάξει την αυτονομία των επιταγών του πολιτικού Συστήματος, και το επιφορτώνει «δυσλειτουργικά» με ηθικές αξιώσεις, που δεν έχουν καμία σχέση με την πολιτική. Ήδη ο μεγάλος Καντ τόνισε ότι η πολιτική έχει να κάνει με «φρόνιμα φίδια» κι όχι με «ειρηνικά περιστέρια». Αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι ο πολιτικός πρέπει να είναι ανήθικος, αλλ' απλώς όταν κάνει πολιτική να μην επικαλείται την Ηθική ως ηθική τρομοκρατία έναντι των αντιπάλων του, είτε ως άλλοθι της δικιάς

του πολιτικής ανικανότητας. Τελικά τι μας βοηθάει, εάν στην Βουλή κάθονται τριακόσια πολιτικά ανίκανα ηθικά Αγγελούδια. Μία δεύτερη «Κακία» της Αριστεράς είναι ο *Λαϊκισμός*. Ως υπερασπιστής των συμφερόντων των φτωχών και κατατρεγμένων, η Αριστερά δεσμεύεται και ηθικά απέναντί τους να «ερμηνεύει» και να υλοποιεί τις «λαϊκές» επιταγές. Φυσικά, ο κυρίαρχος Λαός είναι η «πηγή Νομιμοποιήσεων» πάσης κρατικής εξουσίας κι ως τέτοιος θα πρέπει να γίνεται σεβαστός απ' όλες τις πολιτικές δυνάμεις ενός κράτους. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όλες οι αξιώσεις του «λαού» μπορούν να έχουν πολιτική σημασία και σπουδαιότητα για το πολιτικό μας Σύστημα. Άλλο είναι να παραχωρήσεις με το Σύστημα τα κυρίαρχα δικαιώματα στο Λαό στα πλαίσια ενός κράτους «Λεβιάθαν», κι άλλο είναι να «εκπληρώσεις» όλες τις αξιώσεις του «Λαού» για ευημερία στα πλαίσια ενός κράτους αρμεγόμενης αγελάδας: Το πρώτο δεν κοστίζει τίποτε, εκτός από αυτούς που έχασαν την παλιά μορφή εξουσίας, το δεύτερο όμως, κοστίζει πολλά και δεν είναι υλοποιήσιμο μέσα στα δεδομένα του κοινωνικού και κρατικού πλαισίου. *Λαϊκισμός* είναι η σύγχυση των δύο αυτών επιπέδων του κράτους και της κοινωνίας. Ως τρίτη «Κακία» της Αριστεράς εμφανίζεται ο *ιδεαλισμός* της. Σύμφωνα μ' αυτήν την κατηγορία η Αριστερά πάσχει από μία τυφλότητα για την πραγματικότητα, γιατί δεν τη βλέπει, όπως είναι, αλλά όπως θα ήθελε να είναι. Ενώ η Δεξιά βλέπει τα πράγματα «ιδεολογικά», δηλαδή τα παρουσιάζει «καλύτερα απ' ότι είναι», η Αριστερά τα βλέπει «ουτοπικά», δηλαδή δεν τα βλέπει καθόλου. Το «ουτοπικό» αριστερό Συνειδός εμφανίζεται ως ηρωικό, ανθρωπιστικό και αναρχικό Συνειδός, που αρνείται να παραδεχτεί την αρχή της πραγματικότητας. Αυτή η «κατηγορία» αγνοεί φυσικά ότι ο ιδεαλισμός της Αριστεράς δεν είναι απλά «ουτοπικός», αλλά αποτελεί το *δεσμευτικό* υπόβαθρο της «εμμενούς κριτικής», που κάνει πάντα η Αριστερά ενάντια στο «αστικό» Σύστημα. Ο ιδεαλισμός της δεν είναι ουτοπικός, αλλά πρακτικός.

Η Αριστερά αυτοσυγκροτήθηκε στην ένδοξη ιστορία της σε συνεχή αντιπαράθεση όχι μόνο προς τη Δεξιά, αλλά και προς ένα ουτοπικό, ανθρωπιστικό και αναρχικό Αριστερισμό, που ήταν εκ των πραγμάτων ανίκανος να αλλάξει κάτι στο «αστικό» Σύστημα. Η πολιτική Αριστερά μπόρεσε να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη βαθμιαία «μεταρρύθμιση» του δυτικού Πολιτικού Κόσμου, διότι ακριβώς προχώρησε σε μια «εμμενή» κριτική του αστικού Συστήματος. Η κριτική αρνητική και διαμαρτυρόμενη στάση της Αριστεράς ενάντια στο Σύστημα, δεν ήταν καρπός του μη ενηλικιωμένου δήθεν «αριστερού Συνειδότης», αλλά στοιχείο Πολιτικής Πρακτικής που παίρνει στα σοβαρά τις ιδέες τις κανονιστικές αρχές του δυτικού Συντάγματος, της πρώιμης αστικής κοινωνίας, και τις αντιπαραθέτει με την επικρατούσα συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση. Ασφαλώς ήταν ένα μεγάλο βήμα στη μοντέρνα εξέλιξη μας ότι οι ιδέες της Ελευθερίας, της Ισότητας και της Αδελφосύννης έλαβαν μαζί με όλα τα άλλα ανθρώπινα Δικαιώματα μια συνταγματική κατοχύρωση. Η Αριστερά όμως, καθοδηγούμενη στο σημείο αυτό από τον ίδιο τον Marx που της δίδαξε το μεγάλο όπλο της «ιδεολογικοκριτικής» του πο-

λιτικού αντιπάλου, πήρε ακριβώς αυτές τις κανονιστικές αρχές ως σημείο αναφοράς για τη δική της κριτική του πολιτικού αντιπάλου της. Η αντιπαράθεση συνταγματικής κανονικότητας του κράτους και ανώμαλης ελλειπούς υλοποίησής της στην κοινωνία, είναι ο μοχλός και η κινητήριος δύναμη της Αριστεράς. Στόχος της Αριστεράς γίνεται π.χ. η εκπλήρωση με κοινωνικό περιεχόμενο όλων των συνταγματικών κανονιστικών Αρετών. Η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του ΑΤΟΜΟΥ δεν του εξασφαλίζει αυτομάτως και την κοινωνική ελευθερία, αφού εδώ γίνεται έρμαιο και υποχείριο των αναρχικών δυνάμεων της οικονομικής αγοράς και της κοινωνικής ασυδοσίας. Η Αριστερά επιμένει γι' αυτό στην υλοποίηση της κοινωνικής ελευθερίας του ΑΤΟΜΟΥ. Η συνταγματική κατοχύρωση της *Ισότητας* του Ατόμου μπροστά στο Νόμο δεν του εξασφαλίζει αυτομάτως και την κοινωνική Δικαιοσύνη, που του παρέχει ισότητα ευκαιριών, μια και η συνταγματική ισότης και η κοινωνική ανισότης του Ατόμου, που προκύπτει από την ένταξή του σε μια άδικη «κατανομή εργασίας», συμβαδίζουν «αντινομικά» χέρι με χέρι. Η Αριστερά επιμένει γι' αυτό στην υλοποίηση της κοινωνικής Δικαιοσύνης: Αυτός είναι ο λόγος που η Αριστερά προχωράει σε μία διεύρυνση του κράτους τυπικού Δικαίου σε κράτος Πρόνοιας, γιατί μόνον έτσι θα πραγματοποιηθεί η κοινωνική Δικαιοσύνη. Τέλος, η ιδέα της *Αδελφοσύνης* υπήρξε η κοινωνική αρχή της κλασικής πολιτικής τάξεως, αλλά η Αριστερά επιμένει στην υλοποίηση μιας τέτοιας αρχής στα πλαίσια ενός κοινωνικού κράτους, που αποδεικνύει έμπρακτα την ισχύ της αρχής της Αλληλεγγύης, μεταξύ των ανθρώπων με το να βοηθάει τους «αναξιοπαθούντες». Αυτές τις «αστικές αρετές» παίρνει η Αριστερά από τον ουρανό του Συντάγματος και τις μετεμφυτεύει στη γη της αστικής κοινωνίας μας. Αυτό σημαίνει ότι η Αριστερά δε συγγείει «λαϊκιστικά» το κράτος με την κοινωνία, αλλά επιζητεί έμπρακτα τη σωστή διαμεσολάβησή τους.

6. Η σημασία της Αριστεράς σήμερα

Η κατάρρευση των χωρών του «υπαρκτού Σοσιαλισμού» και η «Νίκη της Δύσης» γίνεται η αφορμή για τον αναστοχασμό της σημασίας της Αριστεράς σήμερα. Πολλοί «δεξιοί» αντίπαλοι της Αριστεράς χρησιμοποιούν την «κατάρρευση» αυτή, ως τεκμήριο της ανωτερότητας της δικιάς τους «νεο-φιλελεύθερης» Κοσμο-Θεωρίας στο επίπεδο της πολιτικής Θεωρίας και Πρακτικής. Εκτός αυτού προβαίνουν με μια «θετικιστική» χαιρεκακία στη δυσφήμιση της *ουτοπίας*, στον εμπαιγμό της αρχής της *ελπίδας* και στην απροκάλυπτη εξύμνηση του κοινωνικού «*Νεοδαρβινισμού*», ως του μόνου κριτηρίου σωστής και έλλογης διαμόρφωσης μιας βιώσιμης κοινωνίας ανθρώπων. Αν και χριστιανοδημοκράτες στην πολιτική «Κοσμοθεωρία» τους, πολλοί δεξιοί κηρύττουν στην πολιτική πρακτική τον Νεοδαρβινισμό, όχι τη «χριστιανική» αρχή της Αλληλεγγύης του Ατόμου, των Κρατών και των Λαών, αλλά τη «δαρβινιστική» αρχή του ανταγω-

νισμού και της επιβίωσης του ισχυροτέρου που αποτελεί τον πυρήνα του πολιτικού τους πιστεύω. Η σημασία της Αριστεράς συνίσταται ακριβώς στο να διαφυλάξει στο «θεωρητικό» και το πρακτικό επίπεδο της πολιτικής αυτή την αρχή της Αλληλεγγύης στις διάφορες εκφάνσεις της. Ακόμη κι αν ο Δαρβινισμός ως επιστημονική θεωρία ήταν αληθινός, αυτό δεν επιτρέπει σε κανέναν, είτε φιλόσοφο είτε Πολιτικό, να «συνεπάγει» απ' αυτήν τη θεωρία δεσμευτικές και κανονιστικές αρχές της ατομικο-ηθικής και συλλογικο-πολιτικής πρακτικής. Περιέργως, τα χριστιανικά ιδανικά της Αγάπης, Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης βρίσκουν την «ανάπτυξη» και καλλιέργειά τους στους δυσφημισμένους ως «άθεους» Αριστερούς, ενώ οι Δεξιοί, που εκκλησιάζονται κανονικά τις Κυριακές, κηρύσσουν όλη την άλλη εβδομάδα το κήρυγμα της «επιβίωσης» του ισχυρότερου. Ένας «δαρβινιστής» φιλόσοφος, που διείδε τη χριστιανική προέλευση της σοσιαλιστικής κοσμοθεωρίας είναι ο Nietzsche, γι' αυτό και πολέμησε το Σοσιαλισμό τόσο σκληρά όσο και τον Χριστιανισμό. Οι σημερινοί «μεταμοντέρνοι» επίγονοί του εξακολουθούν την ίδια τεχνική: μόνο που συμπληρώνουν τη δαρβινιστική μεταφυσική της βούλησης για δύναμη, με τη νεοφιλελεύθερη αρχή της «ελεύθερης οικονομίας» και Αγοράς, όπως ισχύει η ίδια αρχή στο «ζωϊκό βασίλειο»: «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό». Άλλωστε, και στον ανταγωνισμό των δυο Μπλοκ της Δύσης και της Ανατολής, η ίδια αρχή τελικά επικράτησε: το δυτικό Σύστημα, αναδείχτηκε ανίκανο να αυτοστοχασθεί και να αναπροσαρμόσει εαυτό στο αλλαγμένο περιβάλλον του. Του έλλειψε η ΑΥΤΟΠΟΙΗΣΙΣ, θα έλεγε ο Luhmann. Εναντία στη «δαρβινιστική» διάγνωση της κατάρρευσης της Δεξιάς, η Αριστερά καλείται να τονίσει τη δύναμη αντίστασης των δημοκρατικών αρχών της Ελευθερίας, Ισότητας, Δικαιοσύνης και Αλληλεγγύης, που αντιστάθηκαν στη «σοσιαλιστική» διαστροφή τους, όπως τονίζει ο Habermas. Όσον αφορά στη διαμόρφωση της συγκεκριμένης πολιτικής στη Δύση, η Αριστερά, αντί να είναι η υπεύνηνη, αποτελεί αντιθέτως τη μόνη ηθική συνείδηση της Δύσης, και η κριτική φωνή της αντιπαραθέτει στη θριαμβολογούσα Δύση το χάσμα και την απόσταση μεταξύ των υψηλών «χριστιανικών» ιδανικών της, και του «δαρβινιστικού» τρόπου πραγματοποίησής τους.

Η σημασία της Αριστεράς θα κριθεί τελικά όμως από τον τρόπο που θα πραγματοποιήσει τα υψηλά αυτά «χριστιανικά» ιδανικά. Στη μέχρι τώρα πορεία της, η Ευρωπαϊκή Αριστερά ήταν εγκλωβισμένη στην αρνητική διαλεκτική μεταξύ οικονομικού πλούτου και κρατικής εξουσίας εντός των συνόρων της ίδιας χώρας. Παρ' όλη τη «διεθνιστική» ιδεολογία της, η παραδοσιακή Αριστερά φρόντιζε κατ' αρχήν να εξασφαλίσει την δικαιότερη κατανομή του πλούτου και το δημοκρατικότερο έλεγχο της κρατικής εξουσίας, προς όφελος του δικού της έθνους. Πολλές φορές μάλιστα η Αριστερά περιέπεσε στο «σοσιαλ-σαβινισμό», όταν επρόκειτο να υπερασπισθεί την «πατρίδα» ενάντια στους ξένους. Ας μη ξεχνάμε ότι μέχρι σήμερα η Αριστερά αποδέχεται τη «ληστεία» του τρίτου Κόσμου προκειμένου να εξασφαλίσει «θέσεις εργασίας» για τους ψηφοφόρους της, και για τον ίδιο λόγο φτάνει στο σημείο να υπερασπίζεται την εξαγωγικά προανα-

τολισμένη πολεμική Βιομηχανία της πατρίδας της, όπως δείχνει η μέχρι τώρα πολιτική π.χ. της γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας. Η ευρωπαϊκή Αριστερά παλεύει σήμερα σ' ένα διπλό μέτωπο. Από τη μια πλευρά έχει να κάνει η Αριστερά μ' όλο αυτό το ανιστασιακό δυναμικό των «πλουσίων» χωρών της Δύσης, που αφού «ρύθμισαν» το «Κοινωνικό» ζήτημά τους, το κατ' εξοχήν μέλημα της παραδοσιακής Αριστεράς, θέτουν ζήτημα «ποιότητας ζωής», και «ουσιαστικής ελευθεριότητας» του Ατόμου, πέραν των παραδοσιακών προτύπων της Αριστεράς. Η Αριστερά καλείται εκ νέου να «αφομοιώσει» και να επιδράσει πολιτικά σ' όλο αυτό το νέο αντιστασιακό δυναμικό, όπως έπραξε άλλωστε και με το περίφημο προλεταριάτο. Προς τούτο η Αριστερά είναι υποχρεωμένη να αναθεωρήσει τον «αξιολογικό» της «κώδικα», σε τρόπο που να μην έρχεται σε αντινομία με το παραδοσιακό προφίλ της, δηλαδή του εκπροσώπου της εργατικής τάξεως. Από την άλλη μεριά καλείται η αριστερά να αναθεωρήσει τον «εθνοκεντρικό» ρόλο της. Μέχρι τώρα η Αριστερά κινήθηκε μεταξύ ενός «εθνικού» οπορτουνισμού και ενός «διεθνιστικού Μοραλισμού», μία ουσιαστική αντονομία της, που τη δείχνει καλά ο «λενινιστής» Lukacs. Η Αριστερά έκανε δηλαδή πάντα «εθνική» πολιτική στο εσωτερικό της χώρας, σύμφωνα με τις εκάστοτε συγκυρίες της πολιτικής κατάστασης του τόπου της, αλλά ταυτοχρόνως εκπλήρωσε προς εφησυχασμό της ηθικής συνείδησής της το υψηλό ιδανικό της διεθνούς αλληλεγγύης. Σήμερα όμως επέρχεται μία νέα διεθνής και παγκόσμια συγκυρία, όπου η Αριστερά καλείται να δείξει έμπρακτα, εάν αυτό το ιδανικό την δεσμεύει στη συγκεκριμένη πολιτική πρακτική της. Η ανάπτυξη της επιστήμης και τεχνολογίας αφ' ενός και της παγκόσμιας αγοράς και «ιμπεριαλιστικής οικονομίας» αφ' ετέρου, δημιουργούν σήμερα τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για μια νέα «ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ», όπου το παλιό στωϊκό-χριστιανικό ιδανικό του Κοσμοπολιτισμού μεταφέρεται από το πεδίο της «ανθρωπιστικής» Ηθικής, στο πεδίο της «διεθνιστικής» Πολιτικής. Η διεθνοποίηση της «εθνικής» οικονομίας και του εθνικού κράτους, οδηγούν σε μια κατάλυση της εθνικής κυριαρχίας και υποχρεώνουν τώρα και την ίδια την πολιτική να αναπροσαρμόσει το ρόλο της ανάλογα. Το ερώτημα είναι, εάν η ευρωπαϊκή Αριστερά θα μπορέσει να αναθεωρήσει τον μέχρι τώρα εθνικό της ρόλο, και να προχωρήσει με συγκεκριμένη πολιτική στην υλοποίηση του «οικουμενικού» χριστιανικού ιδεώδους της. Εάν δούμε το ρόλο της Αριστεράς στην πορεία ενοποίησης της Ευρώπης, τότε θα πρέπει να αμφιβάλλουμε, κατά πόσον η Αριστερά εφαρμόζει και στην πράξη το συνειδητοποιημένο πια «διεθνιστικό» μήνυμά της.

Η μεγαλύτερη πρόκληση για τον επαναπροσδιορισμό της Αριστεράς σήμερα είναι ασφαλώς η *οικολογική* κρίση, η οποία κάνει αναγκαία μία *ριζική* αναθεώρηση της πολιτικής θεωρίας και πρακτικής της Αριστεράς. Πέραν του οικονομικού και κρατικού διεθνισμού της, η Αριστερά καλείται να αναστοχαστεί τις θεωρητικές προϋποθέσεις και τις πρακτικές συνεπαγωγές ενός *οικολογικού* υλισμού, που μας υποχρεώνει εκ νέου να αναστοχαστούμε το παλιό στωϊκό-χριστιανικό μήνυμα της οικουμένης μέσα στα μοντέρνα πλαίσια ενός *τεχνολογικού*

πολιτισμού, την οδηγεί τους ανθρώπους ακριβώς μέσω των καταστροφικών παρενεργειών του στην οικολογική σοφία, στο ότι δηλαδή είμαστε όλοι «μέσα στην ίδια βάρκα του πλανήτη μας». Υπάρχει ένα «μεταμοντέρνο» σενάριο που τονίζει ότι η πορεία του μοντέρνου εκσυγχρονισμού οδηγεί κατ' ευθείαν στην «καταστροφή» του πλανήτη μας, και ότι η Αριστερά μαζί με τη Δεξιά ως «αλληλοσυμπληρούμενες» εκσυγχρονιστικές δυνάμεις δεν είναι καν σε θέση να αλλάξουν αυτή την καταστροφική πορεία. Εγκλωβισμένες και οι δύο στον «διπολικό πολιτικό κώδικά» τους αδυνατούν εκ προοιμίου να συλλάβουν την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας που κορυφώνεται με την οικολογική κρίση: Μια ανανεωμένη Αριστερά καλείται να αντικρούσει αυτή την «καταστροφική» εκδοχή της πορείας του Διαφωτισμού. Είδαμε ότι η Ευρωπαϊκή Αριστερά καλείται να βρει έναν τρίτο δρόμο πέραν ενός ανεξέλεκτου «νεοφιλελεύθερου» εκσυγχρονισμού και ενός «νεορομαντικού» μυστικισμού που οδηγούν στην άκριτη καθυπόταξη της φύσης και στην μυστικιστική «εξύψωση» της φύσης αντίστοιχα. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο φιλοσοφικό, δηλαδή να ξαναβρούμε μια εγγελιανή «συμφιλίωση» μεταξύ πνεύματος και φύσεως με το μέσον της έννοιας, αλλά πώς θα διαμορφώσουμε συγκεκριμένη πολιτική μορφή βάσει αυτού του φιλοσοφικού ιδανικού. Το ωραίο βιβλίο του Glotz πάσχει τελικά απ' αυτό το βασικό ελάττωμα, δε δείχνει δηλαδή πώς η φιλοσοφία της οικολογικής κρίσης «μεταφράζεται» μέσα στην πολιτική θεωρία ως «στιγμή» της πολιτικής πρακτικής. Ότι λείπει από την Αριστερά σήμερα είναι μια κριτική της πολιτικής οικονομίας που δε θα έχει πια ως «ερμηνευτική» προκατανόησή της το «κοινωνικό ζήτημα» αλλά το «οικολογικό ζήτημα». Η Αριστερά δούλεψε σε όλες τις πτέρυγες του «ρεβιζιονισμού» της, όπως στην αριστερά του Lassalle την κεντρώα του Kautsky ή τη δεξιά του Bernstein με το όραμα της δίκαιης κοινωνίας. Σήμερα καλείται η ίδια η Αριστερά να αναστοχασθεί ένα νέο τρόπο συμφιλίωσης του ανθρώπου με την φύση. Το πρόβλημα όμως είναι κατά πόσον ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και το «άναρχο» μοντέλο ανάπτυξης που αυτός εμπεριέχει μπορεί να εξελιχθεί από την Αριστερά προς επίτευξη του οικολογικού σκοπού της. Οι απορίες της παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας, η αμφιταλάντευση της μεταξύ ομορτισμού και μοραλισμού επανέρχονται ξανά στο προσκήνιο. Η πολιτική της οδηγεί εκ νέου σ' ένα «συμβιβασμό» μεταξύ της ανάγκης για εξουσία της φύσης και για «ειρηνική» συμβίωσή μας μαζί της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

GLOTZ, Peter: Die Linke nach dem Sieg des Westens, Deutsche Verlags-Austalt Hultpant 1994.

HABERMAS, Jürgen: Theorie des kommunikativen Handelns, Suhrkamp Verlag, Frankfurt 1982.

LENIN, W.I.: Ausgewählte Werke, Verlag Progress Moskau 1986.

LUHMANN, Niklas: Soziologische Aufklärung West deutscher Verlag Opladen 1981

LUKACS, Georg: Geschichte und Klassenbewusstsein.

Luchterhand – Neuwied 1977²

ΜΑΡΚΗΣ, Δημ.: «Έλλογος κατακραυγή», Για την Κριτική Θεωρία, ΣΜΙΑΗ, Αθήνα 1990.

Μοναχικό Δένδρο, φυλή Apsaroke, φωτ. Eduard Curtis, 1908